

Kozári Monika

A külfölddel kötendő kereskedelmi és vámegyezmények a magyar minisztertanács előtt (1876-1878)

A kiegyezéskor Magyarország „gazdasági és gazdaságpolitikai szempontból elvileg önálló, szuverén állammá vált. A gazdaságpolitika egyes fontos kérdéseiben – a külkereskedelmi és vámpolitika, valamint a valutaügy vonatkozásában – Magyarország lemondott ugyan az őt törvényesen megillető szuverenitás teljesen önálló gyakorlásáról, s ezekben a kérdésekben törvényhozása és kormánya a Monarchia másik államával egyetértésben hozta döntéseit, ez azonban nem változtatott azon a tényen, hogy az új magyar állam a kiegyezés után betölthette azt az egyre sokrétűbb és fontosabb szerepkört, amely a gazdasági fejlődés előmozdítása, kedvező feltételeinek kialakítás terén a nemzeti kormányokra és az állami intézményekre hárult...” – írta Katus László a 10 kötetes Magyarország történetében.¹ A külkereskedelmi és vámpolitikát tehát Magyarország a kiegyezési törvények értelmében nem intézhette önállóan, csak az Osztrák-Magyar Monarchia másik felével – amit az egyszerűség kedvéért nevezünk Ausztriának – egyetértésben. Katus László megállapította, hogy a külkereskedelmi és vámpolitika különösen fontos volt egy olyan országban és olyan időszakban, amikor „a külgazdasági kapcsolatok kiemelkedő szerepet játszottak a gazdasági növekedésben. Érthető tehát, hogy a közös vámterület, a vámrendszer és a nemzetközi kereskedelmi szerződések kérdései a gazdaságpolitikai viták központjában állottak, különösen akkor, midőn esedéksé vált az Ausztriával fennálló kereskedelmi és vámszövetség megújítása.”²

Hogy ez mennyire így volt, azt rendkívül jól szemlélteti, hogy a magyar minisztertanács jegyzőkönyvekben milyen nagy helyet foglalt el a külfölddel kötendő kereskedelmi és/vagy vámegyezményeknek a kérdése, időnként egészen részletekbe menően leírva, hogy a minisztertanács mit tart Magyarország érdekében állónak ezeknek az egyezményeknek a vonatkozásában.

Még 1875 tavaszán a Wenckheim-kormány³ elhatározta, hogy az Ausztriával 1867-ben, a kiegyezés alkalmával megkötött vám-és kereskedelmi egyezményt felmondja. Magyarország, mint ismeretes abban a reményben mondta föl a vám-és kereskedelmi szövetséget, hogy a tárgyalások során sikerül kedvezőbb feltételeket elérnie Ausztriával szemben. A két ország egymással fennálló vám- és kereskedelmi szövetsége azonban nem állt légmentes, voltak olyan pontjai, amelyek összefüggtek az Osztrák-Magyar Monarchiának a külföldi államokkal kötött gazda-

---

¹ KATUS, László: *A tőkés gazdaság fejlődése a kiegyezés után*. IN: *Magyarország története 1848–1890*. 6/2. Budapest, 1979. 933.

² KATUS: 937.

³ Wenckheim Béla báró (Pest, 1811. febr. 16. – Budapest, 1879. júl. 7.) 1875. márc. 2. – okt. 20-ig Magyarország miniszterelnöke volt.

sági, vám és kereskedelmi egyezményeivel.⁴ Egy sor egyezményről volt szó, mert ezekben az években folytak a tárgyalások Romániával, Olaszországgal, Spanyolországgal, Németországgal, stb. Az 1870-es évek közepétől nagy mozgás volt az Osztrák-Magyar Monarchiának a külfölddel megkötött kereskedelmi egyezményei körül. Olaszországgal már 1875-ben megkezdődtek a tárgyalások új egyezmény kötésére, amelyek 1876-ra is áthúzódtak. Az egyezményt, amely 1876. június végén járt volna le, Olaszország mondta föl, és mivel a lejárat előtt az új egyezményt megkötni nem sikerült, a magyar minisztertanács azon az állásponton volt, hogy a közös külügyminiszter kérje föl Olaszországot a felmondás visszavonására, mert véleményük szerint ez lett volna a legegyszerűbb rendezése a kérdésnek az új egyezmény megkötéséig.⁵ Németországgal is tárgyalásokban voltak új kereskedelmi és vámszerződés ügyében. Az angol nagykövet pedig jegyzéket intézett a közös külügyminiszterhez, miszerint kormánya azt óhajtana, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiával fennálló vám és kereskedelmi szerződés érvényét 1877. év végéig hosszabbítsák meg. A magyar kormány ezzel az óhajtással egyetértett, mert úgy látta, hogy az egyezmény jól szolgálja Magyarország érdekeit.⁶ 1876. szeptember közepén már Romániával is folytak a tárgyalások a vámtarifa kidolgozásáról és mivel némely cikk osztályozására nézve nézeteltérés támadt, minisztertanács elé került az ügy.⁷ November végén pedig sor került a vám és adóegyezmény megújítására Liechtensteinnel⁸, valamint megkötötték a kereskedelmi egyezményt Nagy-Britanniával is a legnagyobb kedvezmény elve alapján, Brazíliával pedig hajózási egyezményt kötöttek.⁹

Andrássy Gyula közös külügyminiszter 1876 augusztusában közölte Tisza Kálmán magyar miniszterelnökkel az osztrák kormánynak azt a kívánságát, hogy az Ausztria és Magyarország között kötendő új vámszerződéssel együtt a vámtarifa szerződést és a Németországgal kötendő új vám és kereskedelmi szerződést is egyszerre nyújtsák be az országgyűlésnek, méghozzá minél előbb, hogy azokat az országgyűlés lehetőleg még 1876. december végéig le tudja tárgyalni. Andrássy megküldte azt a programot is, amelyet az osztrák kormány a külállamokkal kötendő vám és kereskedelmi szerződéseknél az alkudozások tekintetében követni szándékozott. Andrássy azt is közölte, hogy ő maga milyen eljárási módot tartana célszerűnek ezekben az ügyekben.

Simonyi Lajos báró kereskedelmi miniszternek az volt a véleménye, hogy elvileg helyes eljárás volna ezeknek a kérdéseknek együttes tárgyalása az országgyűlés-

---

⁴ Ebben a tanulmányban csak vám és kereskedelmi, vagy csak kereskedelmi egyezményekről lesz szó, de az Osztrák-Magyar Monarchia más természetű nemzetközi vagy kétoldalú egyezményeket is kötött a külfölddel. Lásd például KOZÁRI, Monika: *Nemzetközi egyezmények a minisztertanács napirendjén Tisza Kálmán miniszterelnökségének kezdetén (1875-76)*. IN: *Emlékkönyv Orosz István 70. születésnapjára*. Debrecen, 2005. 251-257.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (a továbbiakban MOL), K 27 Miniszterelnökségi levéltár, Miniszterelnökség, Minisztertanácsai jegyzőkönyvek (= K 27), 25/MT, 1876. jún. 9.

⁶ MOL K 27, 34/MT, 1876. aug. 17.

⁷ MOL K 27, 38/MT, 1876. szept. 18.

⁸ MOL K 27, 48/MT, 1876. nov. 20.

⁹ MOL K 27, 48/MT, 1876. nov. 20.

ben, mert az együttes tárgyalás megkönnyítené a kormány állását a törvényhozó testületekkel szemben, másrészt így korábban lépne életbe az új vámtarifa és az ország a pénzügyi vámokból származó jövedelmet már a következő évben élvezhetné. Gyakorlatilag azonban nem tartotta kivihetőnek az osztrák kormány kívánóságát, mert még nem készültek el az utasítások a külállamokkal, mindenekelőtt Németországgal folytatandó alkudozásokhoz, „*az osztrák kormány az utasításokat a magyar kormánnyal még nem közölte és kellő előkészületek nélkül veszedelmes volna ilyen tárgyalásokba bocsátkozni*”. Ezért Simonyi elfogadta az Andrássy által ajánlott programot, amely szerint Németországgal csak a következő évben kössék meg a szerződést. Azt is helyeselte, hogy a fő súlyt éppen a Németországgal kötendő szerződésre helyezték, mert a kölcsönös csereforgalom éppen Németországgal a legélénkebb és a Monarchiára nézve a legfontosabb.¹⁰ Ami a többi államot illeti, Angliával a legtöbb kedvezményben részesülő államok záradékával kelene megkötni a szerződést, Franciaországgal szintén, de csak egy évre, hogy az alatt az idő alatt tarifaszerződés létesítésére tegyenek lépéseket. Olaszországgal azonban a következő év elején új tarifaszerződést kellene kötni. Nem mondta el azonban, hogy mit miért gondol így.

Széll Kálmán pénzügyminiszter osztotta Simonyi nézetét és a minisztertanács is így látta jónak. Kijelentette azonban, hogy „*egyébiránt, ha osztrák kormány mindamellett szükségesnek látná és Andrássy is lehetőnek tartaná, a magyar kormány az elmondottak dacára a maga részéről kész hozzájárulni, hogy Németországgal az új vám és kereskedelmi szerződés ügyében az alkudozások megkezdődjenek*”. Simonyi tehát úgy tűnik keményebben ellen akart állni, Széll Kálmán azonban hidat ácsolt Andrássy számára. De, hogy Németországgal a tárgyalások megkezdődhesenek, ahhoz okvetlenül szükségesnek tartják, hogy előtte mind a vám és kereskedelmi szövetségre nézve, mind a vámtételekre vonatkozóan a Monarchia két államának kormányai között teljes egyetértés jöjjön létre – mondta Széll Kálmán.

Ezért azt is elhatározta a minisztertanács, hogy a júniusban tartott osztrák-magyar vám és kereskedelmi értekezlet javaslatait is azonnal tárgyalás alá veszik. Magyarország azt kívánta, hogy az egyezmény szövegét mind német, mind magyar nyelven fogalmazzák meg és terjesszék a törvényhozások elé. A minisztertanács elvileg helyeselte, hogy Dalmácia megszűnjék külön vámterületként létezni, de a beolvasztás idejének és módozatainak a meghatározását későbbre akarta halasztani. El akarták érni, hogy a konzulok kinevezésébe a kereskedelmi minisztereknek legyen beleszólásuk. Magyarország speciális érdekei azt diktálják – mondták, hogy a keleten és Svájcban alkalmazandó konzulok és konzulátusi személyzet megvá-

---

¹⁰ Wertheimer Ede Andrássy Gyuláról szóló monográfiájában ír arról, hogy a kiegyezés utáni legelső nemzetközi egyezmény éppen az Északnémet Szövetséggel 1868-ban kötött kereskedelmi egyezmény volt, amelyre Magyarország nagy súlyt helyezett már akkor, és amely „*elég jelentékeny előnyöket biztosított*”. A magyar országgyűlés képviselőházában azonban akkor mégis nagy vitát váltott ki, mert Beust kancellár elkövette azt a tapintatlanságot, hogy az egyezmény alaki részében csak Ausztriát említette meg, Magyarországot nem, és ez olyan közjogi sérelemnek minősült, amelyet a magyar fél nem volt hajlandó tudomásul venni. WERTHEIMER, Ede: *Gróf Andrássy Gyula élete és kora. I. köt.* A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1910. 511.

lasztásánál a magyar kormány befolyását érvényesíthesse. A fogyasztási adóról szóló törvénycikken nem akartak változtatni. A részvénytársulatokról szóló törvénycikk kidolgozásához Magyarország egy bizottságot akart felállítani az igazságügyminisztérium, a kereskedelmi minisztérium és a kereskedelmi kamara megbízottaiból. A vámtarifa volt az, amit viszont egészen tételesen szabályozni kívántak a liszt, szarvasmarha, petróleum, pamutfonalak, gyapjúfonalak, pamutárúk, jutazsákok, a mustrázott lenárúk, nemez, dístollak, elasztikus szövetek, párnázott és bevont bútorok, kőedények, vasárúk, keményítő termékek esetében.

A vámertekezletnek volt még egy olyan javaslata, hogy a vámokat aranyban szedjék be. A minisztertanács ehhez a javaslathoz nem volt hajlandó hozzájárulni, mert az kb. 25%-nyi vámemelést jelentett volna, ezen kívül pedig azzal érveltek, hogy az arany ára nagyon hullámzik. A külfölddel kötendő szerződésekből azonban a magyar minisztertanács kikötendőnek tartotta, hogy Ausztria-Magyarország a vámokat aranyban is szedheti, ha ezt célszerűnek találja.¹¹ Magyarország októberben végül mégis hozzájárult ahhoz, hogy az új vámtarifában megállapított, a Monarchia határain fizetendő vámokat aranyban szedjék be, mert a külföldi államok is aranyban szedik a vámot és a Monarchia által teljesítendő fizetések érdekében is kívánatos, hogy arany befolyjon az országba.¹²

Amíg Ausztria és Magyarország nem jött tisztába egymással a saját egyezményét illetően, addig az esetek egy jelentős részében a külfölddel sem haladtak a vám és kereskedelmi tárgyalásai – bár volt olyan is, amit sikerült megkötni –, mert esetleg abban a helyzetben volt, hogy például a vámtételek ügyében nem tudott lépni. Minthogy pedig az Ausztria és Magyarország között folyó gazdasági kiegyezési tárgyalások 1876-ban sem fejeződtek be, 1877. elejére a helyzet akuttá vált. Egy farkába harapó kígyó helyzete alakult ki, mert aztán már a külföldi államokkal kötendő szerződések megkötésének elhúzódása akadályozta a belső tárgyalásokat. Andrassy Gyula közös külügyminiszter, akihez a diplomácia mellett a külkereskedelem is tartozott, megpróbált kiutat találni. Ehhez mindenképpen szüksége volt a magyar minisztertanács támogatására.

Tisza Kálmán 1877. február 28-án bemutatta a minisztertanácsnak Andrassy előző nap kelt átiratát, amelyben a külügyminiszter leírta, hogy véleménye szerint a külállamokkal kötendő vám- és kereskedelmi egyezmények megkötése előreláthatólag hosszabb időt fog igénybe venni. Minthogy azonban a Monarchia két állama közt kötendő vám- és kereskedelmi szövetség iránti egyezménynek és az ezzel összefüggő egyéb gazdasági kérdéseknek országgyűlési tárgyalását a külföldi szerződések elkészültéig nem lehet elhalasztani, a törvényhozó testületek pedig valószínűleg követelni fogják az új vámtarifa előterjesztését, Andrassy azt javasolta, hogy az új vám-és kereskedelmi szövetség tárgyalásakor az új vámtarifát is terjeszték elő. A kormányok kérjenek azonban egyszersmind felhatalmazást a törvényhozásuktól, hogy azokkal az államokkal szemben, amelyek az Osztrák-Magyar Mo-

---

¹¹ MOL K 27, 34/MT, 1876. aug. 17.

¹² MOL K 27, 44/MT, 1876. okt. 20.

narchiával nem kötnek vásmszerződést, vagy legalább a legtöbb kedvezményt biztosító kereskedelmi egyezményt, a vámtarifa tételeit esetleg maximum 20%-kal felemelhesék. A magyar minisztertanács nem tudott azonnal állást foglalni, mert az átirat aznap érkezett és még nem tudtak felkészülni, a tárgy fontossága pedig alaposabb megfontolást igényelt. Viszont Wenckheim Béla báró és Széll Kálmán miniszterek Bécsbe készültek, és ezért már most megbízták őket, hogy a közös külügyminisztert és az osztrák kormány tagjait figyelmeztessék arra, hogy Magyarországon a létrejött egyezmények keresztülvitelének a legnagyobb akadályát éppen a magas új vámtételek képezik. Ha tehát azt helyeznék kilátásba, hogy ezeket még esetleg 20%-kal emelni fogják, tartani lehet attól, hogy ezeket az egyezményeket az országgyűlésen nem tudják keresztülvinni. Ezért nem valószínű, hogy a magyar kormány a külügyminiszternek ehhez a javaslatához hozzá fog tudni járulni – áll a minisztertanácsi jegyzőkönyvben.¹³

Andrássy 1877. március elején elejtette azt a korábbi javaslatát, hogy az új általános vámtarifát a törvényhozások a többi kiegészítő javaslatokkal együtt tárgyalják, mert azt mindkét kormány elutasította. Március első napjaiban a magyar kormány hozzájárulását kérte ahhoz, hogy Németországgal mielőbb megkezdhesék a vámügyi tárgyalásokat, amelyhez az osztrák kormány már hozzájárult. A magyar minisztertanács örömdetesnek találta, hogy Andrássy elállt a javaslatától és készséggel hozzájárult ahhoz, hogy Németországgal a tárgyalásokat mielőbb megkezdjék. Viszont igényt tartott arra, hogy a tárgyaló delegációnak adandó utasításokat a magyar kormánnyal közöljék, és a minisztertanács azokról határozatot hozzon.¹⁴

1877. június végén lejárt a Franciaországgal és Olaszországgal kötött vám- és kereskedelmi szerződés érvénye. Az Osztrák-Magyar Monarchia miniszteri nyilatkozatok kicserélése útján mind a két egyezmény hatályát meg akarta hosszabbítani az év végéig, hogy legyen idő a tárgyalásokra. Andrássy ehhez a magyar minisztertanács felhatalmazását is ki kellett kérje. Itt az egyetértés megvolt, a magyar kormány hozzájárult.¹⁵ Az osztrák kormány pedig tárgyalásokat akart kezdeni Spanyolországgal a legtöbb kedvezményt biztosító záradékkal ellátott kereskedelmi egyezmény megkötésére, amelyhez Andrássy kérdésére válaszolva a magyar minisztertanács is hozzájárult.¹⁶

Andrássy átirattal fordult Tiszához, miszerint a német birodalmi kormány, mielőtt a megbízottai számára az utasítást kiadná az Osztrák-Magyar Monarchiával a vámügyi alkudozások folytatásához, tájékozódni szeretne arról, hogy a magyar és az osztrák kormány között milyen egyezség jött létre a kiegészítő tárgyalások során a vámtarifa ügyében. A német kormány meg akarta tudni, vajon az Osztrák-Magyar Monarchia kormányai hajlandóak lennének-e a Németországgal fennálló egyezmény hatályát meghosszabbítani további egy évre. A magyar minisztertanács azt a választ szándékozott adni, hogy az új vámtarifa tételei a főbb pontokra nézve vég-

---

¹³ MOL K 27, 6/MT, 1877. febr. 28.

¹⁴ MOL K 27, 8/MT, 1877. márc. 9.

¹⁵ MOL K 27, 23/MT, 1877. máj. 11.

¹⁶ MOL K 27, 28/MT, 1877. júl. 10.

legesen meg vannak állapítva, ezek a megállapodások nem módosíthatóak. A magyar kormány nem tartja megengedhetőnek, hogy ezek az annyi nehézség árán létrejött megállapodások „újból kérdés tárgyává tétessenek”. A magyar kormány feleslegesnek véli, hogy a vámtarifa véglegesen megállapított, a még változtatható tételeiről részletes közléseket tegyen a közös külügyminisztériumnak, miután a közös külügyminisztérium is jól tudja, hogy a két kormány között megállapított tarifa lényegesebb pontjait nem lehet megváltoztatni. Valamint azt is jól tudja, mert hiszen ezt éppen a közös külügyminisztérium kívánságára döntötték el így, hogy amely tételek változtathatóak, azok éppen azért változtathatóak, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia a külfölddel folytatandó tárgyalásoknál ezeket a tételeket viszont-engedmények fejében kompenzációs tárgyakul használhassa.

Ami pedig a németországi jelenlegi vám- és kereskedelmi szerződés meghosszabbítását illeti, ahhoz pedig a magyar kormány nem járulhat hozzá, mert „*múlhatatlanul szükségesnek tartja, hogy a függőben lévő kérdések valahára már megoldassanak*”. Mivel pedig a Monarchia két állama közötti viszonyok megállapítását kell mindenekelőtt szem előtt tartania, és mivel nyilvánvaló, hogy a parlamentek az új vámtarifa ismerete nélkül a kiegyezésre vonatkozó javaslatokat nem fogják megszavazni, a magyar kormány nem egyezhet bele semmi olyan újabb kombinációba, ami a Monarchia két része közötti viszonyok rendezését hátráltathatná. Ezért a magyar kormány elhatározta, hogy mihelyt a magyar képviselőház bizottságai a munkát augusztus 20-a után megkezdik, a bizottságoknak az új vámtarifát is bemutatja, feltéve, hogy addig Németországgal új vámszerződés nem jön létre.¹⁷

Magyarország engedményekre is hajlandó volt annak érdekében, hogy Németországgal új vámszerződést tudjon kötni a Monarchia. Magyarország belement volna abba, hogy a magyar nyerstermékek könnyebb kivitele érdekében létesített megállapodásokon módosítás történjen, ha Ausztria is enged az osztrák ipar javára megállapított védvámokból.¹⁸

Olaszországgal újrakezdték a kereskedelmi tárgyalásokat. Magyarország azzal a feltétellel egyezett bele, hogy a vámtarifákat nem közölheti a Monarchia Olaszországgal mindaddig, amíg Németországgal nem fejeződnek be a vám- és kereskedelmi tárgyalások, valamint kikötötték, hogy a borra nézve Olaszországnak semmiféle kedvezmények nem adhatók.¹⁹

Matlekovics Sándor, a kereskedelmi minisztérium államtitkára, a Németországgal folytatandó vámtarifa tárgyalások magyar megbízottja 1877. októberben jelentette, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia és Németország nem tudott egyezsége jutni. A minisztertanács úgy határozott, hogy a kereskedelmi minisztériumot vezető Trefort Ágoston²⁰ és Széll Kálmán pénzügyminiszter menjenek Bécsbe és ta-

---

¹⁷ MOL K 27, 28/MT, 1877. júl. 10.

¹⁸ MOL K 27, 31/MT, 1877. aug. 26.

¹⁹ MOL K 27, 35/MT, 1877. szept. 27.

²⁰ Simonyi Lajos báró kereskedelmi miniszter 1876 augusztusában történt lemondása után Tisza Kálmán nem vont be új személyt a kormányába, hanem átmenetileg Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter kapott megbízást a kereskedelmi tárca vezetésére.

nácskozzanak az osztrák kormánnyal a magyar részről tehető engedmények ügyében, és ha lehet, próbáljanak meg a vitás kérdésekben az osztrák féllel egyezsége jutni. Magyarország kész volt az állatvámokról lemondani és Németország javaslatait ebben elfogadni, abban az esetben, ha a gyapjúszövetekre is elfogadják a vámeleengedést. Ugyanígy hajlandó volt lemondani a „közönséges üvegeknek a kívánt mérvben való védelméről”, ha viszonzásul az agyagáruknál is megfelelő engedményt tesz az osztrák fél. A magyar kormány hajlandó volt továbbá az állategészségügyi egyezmény megkötésének követelésétől elállni, ha a németek a határon való átbocsátásnál az egészségügyi szabályok kezelésére és a vámtételek nagyságára nézve megszüntetik azt a megkülönböztetést, amelyet az un. fehér és tarka marha között tesznek. Ha az egyezmény megghiúsulna és a status quo fenntartása válna szükségessé, Magyarország csak az 1868-as vámszerződés által teremtett helyzethez volna hajlandó hozzájárulni, és ezen az alapon egy 10 évre szóló provizóriumot el tudna képzelni.²¹

Bécsi tárgyalásuk után Trefort elmondta a következő minisztertanácsi ülésen, hogy véleménye szerint már csak a hordókban bevitt bor vámjá képezi a vámtarifa egyezmény megkötésének akadályát Németországgal. Gond még az állategészségügyi egyezmény, mert az Németországban nem képez birodalmi ügyet és ezért minden egyes állammal külön kellene tárgyalni, az pedig időben nagyon elvinné a tárgyalásokat. A minisztertanács abban állapodott meg, hogy mielőtt beleegyeznének a bor vámjának meg nem kötésébe, egyértelműen meg kell tudni, hogy valóban attól függ-e az egyezmény megkötése. Emellett néhány szakértővel bizalmas értekezést kell folytatni és kipuhatolni, hogy a bor vámjának nyitva hagyása és esetleg felemelése a hazai bortermelésre és kereskedelemre milyen hatással lenne, és a vám felemelése esetében milyen arányban lenne a külföldi bor behozatalának megnehezítéséből származható haszon azzal a kárral, ami a kivitel csökkenéséből eredne? Bizalmas úton a parlamentáris körök véleményét is ki kell puhatolni, mit tartanak nagyobb bajnak, a szerződés megkötésének a megghiúsulását vagy a bor vámjának a felemelését. Mindezzel a feladattal Trefortot bízta meg a minisztertanács.²²

Miközben folytak Németországgal a tárgyalások, az osztrák kormány ismét elővette a Spanyolországgal kötendő egyezmény ügyét, de a magyar kormánynak az volt a véleménye, hogy amíg Németországgal nem egyeznek meg, illetve amíg az Ausztria és Magyarország közötti vám- és kereskedelmi egyezményt nem kötik meg, addig nem volna célszerű egy újabb kereskedelmi tárgyalásba belebonyolódni.²³

Tisza tudomására hozta a minisztertanácsnak, hogy az osztrák pénzügyminiszter kieszközölte Ferenc József engedélyét, hogy egy éven aluli csikókat a tiroli és a salzburgi határon át Bajorország felé kiviheessenek a birodalomból, továbbá az osztrák pénzügyminiszter felhatalmazást kapott, hogy más méltánylást érdemlő esetekben is engedélyezhesse két éven aluli csikók kivitelét olyan lófajtáknál, amelyek a mozgósítás esetén kevésbé jönnek szóba. A magyar minisztertanács neheztelt

²¹ MOL K 27, 36/MT, 1877. okt. 4. és 39/MT, 1877. okt. 27.

²² MOL K 27, 37/MT, 1877. okt. 12.

²³ MOL K 27, 37/MT, 1877. okt. 12.

emiatt az eljárás miatt, mert az osztrák pénzügyminiszter „az egész monarchiára vonatkozó, s közös egyetértéssel megállapított intézkedésnek egyoldalú módosítását eszközölte ki a magyar kormánynak előleges tudta és hozzájárulása nélkül”. A magyar kormány ezt nem ismerheti el korrektnek. Széll kapott megbízást, hogy az osztrák pénzügyminisztert erre figyelmeztesse és a jövőre nézve „a kölcsönösség követelményeinek szigorúbb megtartására felkérni szíveskedjék”.²⁴

A miniszterelnök tudomására hozta a minisztertanácsnak, hogy Ferenc József a németországi vámügyi alkudozások megszakítása folytán előállt helyzetnek a megbeszélése és a teendők megfontolása céljából Andrassy Gyulát és az osztrák kormány néhány tagját Budapestre hívatta. Szükséges, hogy a magyar kormány e tárgyalás előtt a maga álláspontját tisztázza. Hogy a minisztertanács tiszta képet nyerjen, Tisza Kálmán mindenekelőtt felolvastatta Andrassynek azt az átiratát, amelyben a Németországgal folytatott alkudozások megszakítását és a németországi megbízottak nyilatkozatát hivatalosan közli. Utána részletesen átnézték a vámtarifát és átnézték azokat a nézeteltéréseket, amelyek a tárgyalások megszakadásához vezettek. Azt akarták fontolóra venni, mit kell tenni, hogy az adott viszonyok között az ország gazdasági érdekeit a lehető legjobban meg lehessen óvni, egyszerűsíteni a teendő intézkedések és a követendő eljárás által a Monarchia két állama között függőben levő gazdasági kiegyezés létrehozását ne veszélyeztessék. A németországi egyezmény kudarca válságos lehet az osztrák és magyar gazdasági kiegyezési tárgyalásokra is, ha az osztrák kormány esetleg azt kívánja, hogy a két kormány között megállapított vámtarifát most már minden további haladék nélkül terjesszék az országgyűlések elé és minimális autonóm vámtarifának elfogadják, anélkül, hogy előbb a nyers termények szabad kivitelét biztosítanák. Teljesen biztosra vehető, hogy a magyar országgyűlés ezt a tarifát, amely az ország által fogyasztott gyártmányok vámját tetemesen megemeli, autonóm vámtarifaként elfogadni nem fogja, hacsak egyidejűleg nem nyerne biztosítékot afelől, hogy a nyers termények szabad kivitelére a külföldi országok nem fognak vámokat kivetni.

Mindezek miatt a magyar kormány a leghelyesebbnek azt tartaná, ha a német megbízottaknak olyan választ adnának, amely a tárgyalások folytatását lehetővé tenné. Meglátásuk szerint az ellentétek nem olyan természetűek, amelyeket némi kölcsönös engedménnyel ne lehetne kiegyenlíteni. Nincs kizárva annak a lehetősége, hogy a vámszerződést Németországgal mégis meg lehessen kötni. Ha ez azonban mégsem sikerülne, akkor arra kellene törekedni, hogy kereskedelmi szerződést kössenek Németországgal a legnagyobb kedvezmény elve alapján, amelyben biztosítani lehetne a legfontosabb nyerstermények, mint a gabona, liszt, gyapjú, fa stb. vámmentes kivitelét. Végül pedig a csempészet meggátlása végett vámkartellt lehetne létesíteni.

A nyerstermények kivitelének ilyen biztosítása mellett, minthogy az Osztrák-Magyar Monarchia vámtarifa nélkül csakugyan nem maradhat, a minisztertanács úgy gondolja, hogy a két kormány között megállapított tarifát azokkal a módosítá-

---

²⁴ MOL K 27, 37/MT, 1877. okt. 12.

sokkal, amelyek a Németországgal eddig folytatott tárgyalások során azokban történtek, maximális autonóm vámtarifaként valószínűleg eredményesen lehetne a törvényhozás elé terjeszteni.

Mindezekből következik, hogy a magyar kormány azt a többször felmerült indítványt, hogy a vámtarifákat olyan államok irányában, amelyekkel nem kötöttek tarifaegyezményt, vagy kereskedelmi szerződést a legnagyobb kedvezmény elvén, még 20%-kal felemeljék, egyáltalán nem fogadhatja el. Egyébként ezt eddig sem mulasztotta el soha hangsúlyozni – mondták.²⁵

Trefort előadta, hogy a közös külügyminiszter megküldte neki azt a szerződés tervezetet, amelynek alapján Franciaországgal a kereskedelmi tárgyalásokat megindíthatná az Osztrák-Magyar Monarchia. A magyar kormány kész a szerződés tervezethez hozzájárulni, de hajlandó volna egy tarifaszereződésre vonatkozó alkudozásokba is bocsátkozni és kéri, hogy a külügyminisztérium erről értesítse Franciaországot. Tisza és a magyar minisztertanács ezt a szándékukat az osztrák kormánnyal is tudatták.²⁶ Az olasz kormány is újra szeretné kezdeni a vámügyi tárgyalásokat az Osztrák-Magyar Monarchiával, addig is a fennálló szerződést a következő év ápriliséig meg akarná hosszabbítani.²⁷

Már látszott, hogy az új vám-és kereskedelmi szövetséget Ausztriával az év végéig nem tudják megkötni, mert az országgyűlések nem lesznek készen a tárgyalással. Magyarország az érvényben lévő egyezmény hatályát ezért 1878. február végéig meg akarta hosszabbítani. Azt kívánta, hogy a külállamokkal lévő szerződésekben is tartsák érvényben a tarifákat mindaddig, amíg az Ausztria és Magyarország közötti egyezmény létrejön, *„tekintet nélkül a külállamok elhatározásaira, miután a külállamok elhatározásaitól belügyi viszonyaink rendezését függővé nem tehetjük”*.²⁸ Felhívták továbbá az osztrák kormány figyelmét, hogy még a bank ügyében intézkedni kell.²⁹

Andrássy átiratban közölte, hogy a német kormány visszautasította a magyar kormány javaslatát a legnagyobb kedvezmény elve melletti kereskedelmi egyezmény megkötésére azokkal a feltételekkel, ahogy azt Magyarország elképzelte. Viszont a magyar feltételek nélkül egy egyszerű kedvezményi szerződés létesítése Németországnak sincs ellenére. A magyar minisztertanács abban állapodott meg, Tisza Kálmán írja meg a közös külügyminiszternek, hogy *„a magyar kormány tekintetbe véve a létező viszonyokat a maga részéről kész egy egyszerű kedvezményi szerződés megkötéséhez is hozzájárulni”*. Amennyiben kedvezőbb feltételek mellett Németországgal nem volna mód egyezményt kötni, akkor a magyar kormány azt szeretné, ha ezt az említett kedvezményi szerződést mielőbb megkötnék. Ha azonban mégis megvalósulna az, amit gróf Károlyi berlini osztrák-magyar követ következtet, hogy a német kormány hajlandó lenne tarifaszereződést is kötni, a magyar kormány ez iránti készségét is kinyilvánítaná.³⁰

²⁵ MOL K 27, 39/MT, 1877. okt. 27.

²⁶ MOL K 27, 43/MT, 1877. nov. 24.

²⁷ MOL K 27, 43/MT, 1877. nov. 24.

²⁸ MOL K 27, 43/MT, 1877. nov. 24.

²⁹ MOL K 27, 43/MT, 1877. nov. 24.

³⁰ MOL K 27, 44/MT, 1877. dec. 1.

Auersperg herceg, az osztrák miniszterelnök és Chlumeczky cs.kir., vagyis osztrák kereskedelmi miniszter megküldték a provizórium iránti törvényjavaslatot és a „külállamokkal létező kereskedelmi szerződések ideiglenes meghosszabbítása, illetőleg új szerződések kötése iránt teendő intézkedések tárgyában kelt átiratukat”. A magyar minisztertanács a gazdasági provizóriumról szóló törvényjavaslattal kapcsolatban elfogadta azt az osztrák javaslatot, hogy ne a külállamokkal létező kereskedelmi szerződésekben előírt vámtételeket mondják ki ideiglenesen fenntartandóknak, hanem a kormány kapjon felhatalmazást arra, hogy a Franciaországgal, Olaszországgal és Németországgal fennálló egyezményeket 1878. június végéig meghosszabbíthassa, vagy esetleg a külkereskedelmi forgalomra nézve a külállamokkal szemben fennálló határozatokat rendeleti úton ideiglenesen fenntartsa.

Gond volt viszont a bank ügye, mert a törvényjavaslatban csak azt mondták ki, hogy a kormány felhatalmazást kap, hogy a bankszabadalom ideiglenes meghosszabbítása iránt egyezményt kössön. A magyar kormány felszólítja az osztrák kormányt, hogy a törvényjavaslatban világosan fejezze ki, ez az egyezmény csak a birodalmi tanácsban képviselt királyságokra és országokra vonatkozik (vagyis Ausztriára), viszont a magyar törvényjavaslatba a november 24-én kelt megállapodás értelmében egy szakaszt építenek be, amely szerint a kormány felhatalmazást kap, hogy a nemzeti bankkal fennálló tényleges viszonyt 1878. február végéig fenntarthassa. Erről Tisza fogja értesíteni az osztrák kormányt Auersperg herceg útján. Az érdekelt magyar miniszterek december 4-én Bécsbe utaznak, mert még vannak függőben lévő kérdések, és a magyar kormány célszerűnek tartaná, ha a szóban levő ügyek megbeszélésére aznap délután a két kabinet érintett tagjai között értekezletet tartanának.

Chlumeczky azt írta, hogy szerinte az általános vámtarifa elfogadása az osztrák parlamentben néhány pénzügyi vámtétel kivételével valószínűleg nehézségek nélkül fog megtörténni. A magyar minisztertanács figyelmezteti az osztrák kereskedelmi minisztert, hogy *„Magyarországon a betervezett vámtarifa a legjobb esetben is csak egészben lesz elfogadtatható az országgyűléssel, és ha az osztrák fél a pénzügyi vámokat módosítja, ennek az lesz az okvetlen és meg nem akadályozható következménye, hogy a magyar országgyűlés az osztrák ipar védelme érdekében a szövőiparicikkre (vagyis szövőipari termékekre) felvett magasabb behozatali vámokat fogja leszállítani, aminek a gazdasági kiegyezés megghiúsulása lenne a következménye”*.³¹

Olaszországgal ismételten folyamatban voltak a vámszerződésre irányuló tárgyalások és Andrassy kérte a magyar kormányt, hogy tárgyalja meg az osztrák-magyar megbízottaknak adandó utasítás tervezetét. A minisztertanács az utasítás tervezetét, amelyet az osztrák kormány javaslatai alapján készítettek elő, egészében elfogadhatónak tartotta néhány megjegyzéssel. Leszögezték, hogy a magyar kormány szívesen fogja támogatni azokat a követeléseket is, amelyek kizárólag osztrák érdeket érintenek, ha azok az általános vámtarifa határozatai folytán önmagukban nem teljesíthetetlenek. De csak addig a pontig támogatja ezeket az

---

³¹ MOL K 27, 44 /MT, 1877. dec. 1.

osztrák követeléseket, amíg az azokhoz való merev ragaszkodás nem veszélyezteti az egyezmény megkötését Olaszországgal. Ezért ezekről a feltételekről esetről-esetre kíván nyilatkozni. Másfelől az olaszok bizonyos termékekre kiviteli vámokat akarnak bevezetni. Az osztrák fél azt javasolja, hogy ha az olaszok ettől nem állnak el, akkor az Osztrák-Magyar Monarchia is vezessen be kiviteli vámokat bizonyos cikkekre. Magyarország ezt nem tartja célszerűnek, legfeljebb tárgyalási ellenérvnek javasolja az alkudozások folyamatában. Majd a magyar kormány tételesen is kifejtette, hogy a bor, szesz, cukor, repceolaj, keményítő, ló kivitel, gabona és liszt esetében milyen egyezményeket kíván. Mindezek után hozzájárult ahhoz, hogy az olasz megbízottakat a tárgyalásokra Bécsbe meghívják.³²

Andrássy felkérte a magyar kormányt, hogy nyilatkozzon, milyen elképzelései vannak a keleti ügyek rendezésénél az Osztrák-Magyar Monarchia gazdasági érdekeinek érvényesítését illetően? A magyar minisztertanács leszögezte, hogy a Duna folyamat illetően törekedni kellene arra, hogy a Duna-hajózás szabadsága a jövőre nézve is megmaradjon. Döntés született a Dunai hajózás biztosítását szolgáló intézkedésekről és az Osztrák-Magyar Monarchiának ebben a tekintetben döntő befolyást biztosítsanak. A vasúti fuvarozások tekintetében fenn kell tartani azokat a megállapodásokat, amelyeket korábban létesítettek Törökországgal. Sürgetni kell a Belgrád-Nis vonalnak a mihamarabbi továbbépítését a Nis-Konstantinápoly vonalal. A kereskedelmi forgalom biztosítása végett teendő intézkedésekre vonatkozóan, a magyar minisztertanács azt, hogy még meg sem alakult államokkal vámszövetséget kössenek, nem tartja célszerűnek, hanem nézete szerint azt kellene elérni, hogy azok a kereskedelmi előnyök, amelyeket eddig az Osztrák-Magyar Monarchia Törökország részéről élvezett, a Török Birodalom területén lévő tartományok tekintetében továbbra is fenntarthatóak legyenek, sőt lehetőség szerint, kiterjesszék azokat.³³

A húsvéti ünnepek miatt a minisztertanács tartott egy kis szünetet. Az 1878. április végi ülésen Trefort terjesztette elő, hogy Andrássy a Monarchia mindkét országa kormányának azt a javaslatot tette, hogy tekintve egyrészt az Osztrák Monarchia (ez van a magyar minisztertanácsi jegyzőkönyvben, pedig mindig harcoltak az „*Osztrák-Magyar Monarchia*” megnevezés használatáért) két állama közti kiegyezés függőben van, másrészt az általános európai politikai viszonyokat, a külállamokkal új kereskedelmi egyezmények kötésére újabb lépéseket ne tegyenek mindaddig, amíg Ausztria és Magyarország között létre nem jön a gazdasági kiegyezés. A meglévő szerződéseket hosszabbítsák meg a folyó év végéig. Trefort az osztrák kereskedelmi minisztertől is kapott egy átiratot ugyanebben az ügyben. Az osztrák kormány hozzájárul, hogy Németországgal és Franciaországgal meghosszabbítsák a kereskedelmi egyezményeket, ellenben azt kívánja, hogy Olaszországgal az új egyezmény megkötésére irányuló tárgyalásokat mielőbb ismét megkezdjék. A magyar kormány sem Andrássy, sem az osztrák kormány álláspontját nem osztotta, ugyanis úgy foglalt állást, hogy „*az említett viszonyok dacára is azt kell*

³² MOL K 27, 4/MT, 1878. febr. 14.

³³ MOL K 27, 8/MT, 1878. márc. 25.

szorgalmaznia, hogy a külállamokkal, nevezetesen Németországgal, mielőbb új kereskedelmi szerződések köttessenek”.³⁴ Az olasz szerződésben pedig már annyira előrehaladtak, hogy a szerződés megkötése iránti tárgyalásokat nem lenne célszerű megszakítani. Majd ismét megfogalmazták, hogy a magyar minisztertanács „különös súlyt helyez a német kereskedelmi egyezmény létesítésére”. Magyarország csak azért hajlandó hozzájárulni a jelenlegi egyezmények meghosszabbításához, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre az új szerződés megkötésére irányuló tárgyalások lefolytatásához. Szükségesnek tartja a minisztertanács, hogy az osztrák kormánnyal együtt haladéktalanul lépéseket tegyenek a Németországgal folytatandó alkudozásokhoz szükséges utasítások kidolgozására. Az utasításokat úgy kell megállapítani, hogy a korábbi tárgyalások tapasztalatain okulva, azokban a kérdésekben, amelyek a szerződés megkötését eddig gátolták, olyan határozatok kerüljenek az utasításba, amelyek alapján a szerződés létrejötte valószínűvé válik.³⁵

A császári német birodalmi kormány egyelőre nem szándékozott új egyezményeket kötni a külállamokkal, viszont az Osztrák-Magyar Monarchiával szívesen meghosszabbította volna érvényben lévő vám- és kereskedelmi egyezményét 1879 végéig. Ezzel szemben a közös külügyminisztérium és az osztrák kormány egy egyszerű kereskedelmi egyezményt szeretett volna kötni Németországgal a legnagyobb kedvezmény alapján. Trefort ezzel az egyezménnyel Magyarország érdekeit nem látta volna biztosítva és egyébként is az volt a meggyőződése, hogy sem a magyar országgyűlés, sem a német birodalmi kormány nem fogadná el az osztrák javaslatot. A magyar kormány azt kívánta, hogy Németországgal mintegy átmeneti kereskedelmi egyezményt kössenek, ami azt jelentette, hogy bizonyos árukra vonatkozóan tételesen egyedi szabályozást is tartalmazzon az egyezmény.³⁶

Mindebből teljesen világosan látható, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia két felének eltérő érdekei jelentősen hátráltatták a két fél megegyezését, és ezen túlmenően a külfölddel kötendő kereskedelmi és vámegegyezmények megkötésénél is bonyolult helyzetet teremtettek, mert Ausztria és Magyarország rendre nem értett egyet abban, hogy az egyes külföldi államokkal milyen feltételekkel kellene egyezésre jutni. Az egyet nem értés az eltérő gazdasági érdekek mellett az eltérő szemléletből eredt. Ausztriában – ahogy Németországban is – a liberális gazdaságpolitikát felváltotta az állami beavatkozás, az ipari védővámok politikája. Magyarországon azonban az antiliberális törekvések nem érvényesültek olyan mértékben, mint Németországban és Ausztriában, és „a hivatalos gazdaságpolitika alapelve mindvégig a liberalizmus maradt”.³⁷

Végül is Olaszországgal 1877. június 4-én az Osztrák-Magyar Monarchia nyilatkozatot írt alá Rómában az 1867. évi április 23-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződés hatályának a meghosszabbításáról, amelyet Magyarországon az 1877. évi XIII. tc.-vel cikkelyeztek be. Az Olaszországgal kötött egyezmény hatályának a

---

³⁴ MOL K 27, 11/MT, 1878. ápr. 25.

³⁵ MOL K 27, 11/MT, 1878. ápr. 25.

³⁶ MOL K 27, 31/MT, 1878. okt. 16.

³⁷ KATUS: 940-944.

meghosszabbítására is visszatértek az 1877. évi XXVII. tc.-ben, amely a Franciaországgal 1866. december 11-én kötött kereskedelmi szerződés, az Olaszországgal 1867. április 23-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződés, a Németországgal (helyesen Északnémet Szövetséggel) 1868. március 9-én kötött vám- és kereskedelmi szerződés, és az osztrák-magyar Lloydal 1871. november 18-án kötött postaszerződés hatályának ideiglenes meghosszabbításáról, „*valamint az osztrák nemzeti bankkal szemben, a tényleges állapotnak ideiglenes fenntartásáról*” intézkedett. Az 1877. évi XXVIII. tc.-vel pedig becikkelyezték az 1876. évi december 5-én Nagy-Britanniával kötött és az 1876. évi XLIX. tc.-be iktatott kereskedelmi szerződés hatályának meghosszabbításáról szóló, 1877. november 26-án aláírt nyilatkozatot. 1878 tavaszán sor került a Franciaországgal, Olaszországgal és Németországgal kötött vám- és kereskedelmi szerződések hatályának meghosszabbítására (1878: XVIII.tc.).

Az Osztrák-Magyar Monarchia végül 1878. december 16-án kötött új kereskedelmi szerződést Németországgal (1878:XXXVI.tc.) és 1878. december 27-én vám- és kereskedelmi szerződést Olaszországgal, amely az 1879:I. tc.-vel került be a magyar törvénytárba.

